

2. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К.: Генеза, 2006.

Д.В.Щербина

ІГРОВЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВ

Д.В.Щербина “Игровое обучение как средство активизации коммуникативной позиции учеников”. В статье рассматриваются перспективы использования имитационно-игрового обучения как средства стимулирования и формирования активной коммуникативной позиции учеников в учебном процессе.

Shcherbina D.V. “Playing teaching as a way of activation communicational position of the pupils”. The prospect of using imitation and playing teaching as a way of stimulation and formation of active communicational position of pupils in the studying process are examined in the article.

Постановка проблеми. Аналіз досягнень педагогічної теорії та шкільної практики дозволяє казати, що в усі часи, особливо на сучасному етапі становлення національної школи України, існує гостра необхідність в оновленні всього процесу підготовки учнів до майбутньої життєдіяльності. Одним з показників готовності школярів до подальшого життя є високий рівень активної комунікативної позиції. Але, як показує досвід, саме комунікативний аспект не завжди привертає увагу вчителів. Тому процес та засоби формування активної комунікативної позиції учнів належить до найактуальніших проблем сучасної педагогічної науки.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування результативності імітаційно-ігрового навчання у формуванні активної комунікативної позиції учнів основної школи. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне з'ясувати вплив імітаційних ігор на розвиток комунікативної активності, яка у сучасній науці визначається і як стан взаємодіючих людей, і як якість комунікативної діяльності, і як прояв творчого ставлення до партнера по спілкуванню, і як особистісне утворення – пізнавальний, емоційний відгук на іншу людину [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження науковців переконують в тому, що вміння керувати своєю поведінкою, розуміти співбесідників, оптимально будувати своє мовлення, пізнавати себе та інших нерозривно пов'язані з методами, формами та засобами навчання. Успішність формування вмінь і навичок спілкування, комунікативної культури та компетентності залежить від правильно обгрунтованого вибору теоретико-методичного варіанту, оптимального для конкретних умов навчання, в залежності від віку та рівня навчальних можливостей учнів, специфіки предмета, теми. Важливо, щоб мета навчання відповідала змісту навчального процесу, його організації в школі.

Головним новоутворенням у свідомості підлітка психологи вважають почуття дорослості, яке виявляється у прагненні бути та вважатися дорослим. А гра – важливий засіб підготовки до майбутньої життєдіяльності – заглиблює учнів у бажаний світ діяльності дорослих, висуває перед ними „дорослі” проблеми. В той же час у підлітковому віці гостро проявляється інтерес та потреба у спілкуванні, оскільки саме в цьому віці інтенсивно розвивається самосвідомість і почуття власної гідності. Спілкування стає провідним видом діяльності, у процесі якої завершується формування, становлення та індивідуалізація особистості школяра. Брак повноцінного спілкування призводить до формування підвищеної тривожності, розвитку почуття невпевненості у собі, пов'язаного з неадекватною та нестійкою самооцінкою, зі складностями в особистісному розвитку, у встановленні міжособистісних контактів, заважає самовизначенню та орієнтації у життєвих ситуаціях. Науково доведено, що саме в цей період формуються переконання та моральні цінності, життєві плани і перспективи, відбувається усвідомлення самого себе, своїх можливостей, формуються загальні погляди на життя й стосунки між людьми, життя набуває певного сенсу [5].

Г.І.Щукіна вважає, що спілкування - це діяльність, тому умінню спілкуватися необхідно навчати, що можливо лише в конкретних педагогічних ситуаціях, особливо ігрових. Дослідниця стверджує, що спілкування передбачає відносини співпраці і взаємодопомоги, широкий обмін інформацією між

учасниками навчального процесу, співпереживання радості пізнання, співучасть у вирішенні завдань, поставлених грою, намагання допомогти один одному при виникненні труднощів [7].

Взаємозв'язок гри та спілкування помітив і О.С.Газман, який вважає, що гра для підлітків залишається найбільш опанованою діяльністю, вони в ній відчувають себе впевнено: володіють способами, прийомами спілкування, вміють ставити цілі, узгоджувати дії, передбачувати результат. Гра як соціально-культурне явище реалізується у спілкуванні. Через спілкування вона передається, спілкуванням організується, у спілкуванні функціонує. Гра породжується специфічною потребою - потребою у спілкуванні [2].

Отже, перед нами стоїть завдання поєднати три провідні форми діяльності школяра: гру, спілкування та навчання. Спілкування в школі несе у собі глибшу функцію, ніж просто контакти між людьми. В.С.Грехнев дотримується позиції, згідно якої одним з кращих способів організації активного спілкування на уроці є ділова або ситуативно-рольова гра, бо у таких іграх здійснюється формування позитивних настанов на оволодіння та практичну перевірку знань учнів, відпрацювання певних вмінь та навичок. У грі здійснюється психічна адаптація учнів один до одного. Сутність гри як виду спілкування полягає в тому, що нові знання отримуються у результаті постійного діалогу, зіткнення різних думок і позицій, взаємної критики припущень, їх обґрунтування та закріплення. Такої самої думки дотримується М.В.Кларин, який впевнений у тому, що застосування дидактичної гри у навчанні дає можливість формувати навички та вміння спілкування, розвиває звичку до взаємодопомоги, сприяє реальній, особистісно значущій підготовці учнів до діяльності у сфері виробництва [4,61].

Н.І.Стяглик у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому нетрадиційним формам організації навчального процесу, вказала на їхній зв'язок із комунікативною активністю. Вона теоретично обґрунтувала й експериментально довела той факт, що нетрадиційні уроки істотно та позитивно впливають на рівень комунікативної активності [6].

Результати дослідження. Таким чином, погляди вчених на взаємозв'язок та взаємовплив ігрової діяльності та спілкування співпадають. У грі відбувається подальший розвиток не тільки суб'єкта пізнання, а й суб'єкта спілкування. На цій основі в ігровій формі збагачується соціальний досвід та формування особистості.

Спілкування учнів один з одним - дуже складний та тонкий процес. Неefективність спілкування може бути пов'язана з повною або частковою відсутністю того чи іншого комунікативного вміння, наприклад, вміння орієнтуватися та поводити себе у конкретній ситуації; може бути викликана недостатнім самоконтролем, наприклад, через невміння подолати збудження, імпульсивність, агресію. Гра дає можливість самовизначатися, мислити і висловлювати свою думку, контролювати емоції, пізнавати самих себе. Кожна людина вчиться цьому протягом всього свого життя, здобуваючи досвід, який часто будується на помилках та розчаруваннях. Але навчитися спілкуватися можна у навчальному процесі за допомогою гри, оскільки гра - це модель життєвої ситуації, зокрема спілкування, у ході якої учень здобуває певний досвід. Крім цього, роблячи помилки у штучній ситуації спілкування, дитина не відчуває тієї відповідальності, яка у реальному житті неминуча. Це дає можливість робити наступні спроби, виявляти творчість, шукати більш ефективні форми взаємодії один з одним і не боятися "поразки". Саме у грі, такій звичній для себе діяльності, підліток може зайняти активну комунікативну позицію, яку ми визначаємо як складне особистісне утворення, що характеризується наявністю інтересу та стійкої потреби у систематичному спілкуванні, емоційним задоволенням на всіх етапах комунікативної діяльності, здатністю осмислювати процес спілкування, сформованістю комунікативної культури та умінь й навичок взаємодопомоги, творчого спілкування з ровесниками, здатністю встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, а також оволодінням якостями, що важливі для міжособистісних стосунків.

Висновки. Вміле застосування ігрового навчання як доступного дитині своєрідного шляху подальшого інтенсивного

розвитку потреби у комунікативній діяльності виступає засобом активізації комунікативної позиції. Це дозволяє учням добре усвідомлювати власні цілі та бажання; вміти орієнтуватися у потоці інформації та самостійно добувати необхідні відомості; вірити у себе, у можливість досягнення успіху в запланованих справах; вважати, що вони мають право на вибір у будь-якій конкурсній ситуації - не лише мене обирають, але й я обираю; вміти звертатися та використовувати допомогу інших людей, робити їх спільниками при реалізації своїх планів; вміти діставати користь з помилок, вчитися на власному досвіді та на досвіді інших людей; натрапляючи на перешкоду, шукати нові способи її обійти, шукати нові способи вирішення труднощів, які виникають; відчувати достатньо сил та енергії для реалізації своїх цілей; прагнути до здобуття досвіду, випробовувати себе у нових галузях; постійно усвідомлювати й коректувати свої дії в залежності від отриманих результатів; вміти враховувати думки інших людей, не втрачаючи власної позиції.

У вирішені проблеми використані підходи А.Клим-Климашевської

Література

1. Бодалев А. А. Личность и общение. – М.: Международная педагогическая академия, 1995.- 328с.
2. Газман О. С. Проблема формирования личности школьника в игре // Педагогика и психология игры: Сб. науч. тр. – Новосибирск: НГПИ, 1985. – С. 14-28.
3. Грехнев В. С. Культура взаимоотношений учителя с учениками // Культура педагогического общения. – М.: Просвещение, 1990. – С. 56-95.
4. Кларин М. В. Игра в учебном процессе // Сов. Педагогика. – 1985. – №6. – с. 57-61.
5. Психология подростка. – М., 2003.
6. Стяглик Н. І. Нетрадиційні форми навчання та їх вплив на якість навчального процесу в школі: Автореф. дис... канд. пед. наук. – Харк. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 25с.
7. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. – М., 1979. – 160с.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИКІВ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В статтє рассматриваются особенности использования учебного диалога при изучении английского языка. Автор приводит примеры тренингов, направленных на совершенствования диалогических умений и навыков учащихся на уроках изучения нового учебного материала.

The article deals with the peculiarities of the use of teaching dialogue while learning the English language. The author gives examples of the trainings purposed to improve pupils' dialogue skills at the lessons of learning new material.

Завдання сучасного вчителя полягає в тому, щоб розвивати у школярів гнучкість мислення, самостійність, ініціативу, нестандартний підхід до вирішення навчальних задач. Важливо зробити кожного учня добровільним і зацікавленим соратником вчителя, рівноправним учасником педагогічного процесу, забезпечити взаємну активність педагогів та учнів у навчальній роботі.

Перебуваючи у положенні пасивного виконавця волі вчителя, учень не може набути досвіду активного діяча, здатного до самостійних дій та думок, тому виховується пасивна до соціальних проблем людина, не здатна до самоорганізації, критичного мислення, вияву самостійності, ініціативи та творчості.

Взаємодія має місце в тому випадку, якщо суб'єкти педагогічного процесу вступають у контакт один з одним. Характер цих контактів породжує суперечності між творчою природою навчально-пізнавальної діяльності та репродуктивним характером навчання; збільшенням обсягу навчальної інформації та неефективними формами її передачі; потребою суспільства в людях, що відрізняються самостійністю, оригінальністю думок і формальним засвоєнням учнями навчальної програми.

Подолання цих суперечностей зумовлює пошук більш ефективних форм взаємодії вчителя та учнів у навчальному

процесі. Такою формою взаємодії в системі “вчитель – учень” виступає навчальний діалог.

Проблема діалогу не нова. Діалогом як способом взаємодії, спілкування, духовного єднання й самозатвердження особистості цікавилися Сократ, Платон, Аристотел, Теофаст. М.Бубер, Ф.Шлейермахер та К.Ясперс бачили в діалозі засіб самопізнання, духовного прояснення людини.

Відомий інтерес мають роботи Б.Г.Ананьєва, Л.І.Божович, О.В.Запорожця, О.М.Леонтьєва, Х.Й.Лійметса, Б.Ф.Ломова, А.В.Мудрика, В.М.М'ясищева, де розкриваються теоретичні положення спілкування, конкретизовані різні його форми.

Ідея діалогічного підходу до навчання отримала розвиток у дослідженнях З.Абасова, Г.А.Ковальова, Л.В.Кондрашової, А.М.Матюшкіна, Ю.М.Кулюткіна та ін. Можливості діалогічного навчання у вирішенні навчально-пізнавальних задач цікавили А.А.Бодальова, С.Ю.Курганова, Т.К.Мухіну, В.А.Скалкіна, Л.Г.Павлову, Є.І.Пасова, В.А.Ямпольського та ін.

Однак в теорії не повністю обґрунтовані функції діалогу у становленні творчої індивідуальності особистості учня. Потребують вивчення й можливості навчального діалогу у формуванні системи поглядів учнів засобами гуманітарного знання.

Під діалогічним навчанням ми розуміємо спільну діяльність учителя та учнів при ситуативному моделюванні навчальної інформації у формі діалогу, який забезпечує створення образу-питання, образу-варіанту, які відображають індивідуальну точку зору, індивідуальне бачення навчальної проблеми та її вирішення учасниками навчального процесу.

Навчальний діалог – це процес взаємодії й обміну думками та емоціями в системі відносин “учитель - учні”, обмін навчальною інформацією при їх безпосередньому міжособистісному контакті.

Якість гуманітарної підготовки передбачає таку організацію навчального процесу, при якій учні виступають суб'єктами творчої пізнавальної діяльності, займають активну позицію у навчальній роботі, а його методика й технологія

будується на принципах педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості. Міцність гуманітарного знання визначається тим, наскільки учень може самостійно знайти вихід із нестандартної навчальної ситуації, бачити суперечності й долати їх, формулювати навчальну проблему, прогнозувати результати її вирішення та досягати їх.

У розробленій нами програмі “Питання методики та змісту формування культурознавчої грамотності за допомогою навчального діалогу” ми забезпечували перехід від іноземної мови до мультикультурної освіти й оволодіння учнями через діалог комунікативною культурою.

Зміст програми формування в учнів культурознавчої грамотності засобами навчального діалогу здійснювався через наступні:

- тренінг з підготовки учнів до діалогічного навчання;
- тренінг з вдосконалення умінь та навичок діалогічного спілкування вчителя та учнів;
- тренінг з організації й ведення культурознавчого діалогу.

В нашій статті ми надаємо приклад тренінгу з вдосконалення умінь та навичок діалогічного спілкування, який проводився на другому етапі нашої дослідної програми. Мета його – вдосконалення комунікативної культури вчителя та учнів, оволодіння уміннями та прийомами вести діалог, реалізовувати співпрацю та співтворчість у системі “вчитель – учень”. Даний тренінг сприяв створенню можливостей для ефективного засвоєння учнями нових знань та закріплення ними вже відомого навчального матеріалу на більш високому рівні.

Структура тренінгу складалася з трьох частин, відповідно трьом різним за дидактичними цілями типам уроків:

- тренінг діалогічного спілкування на уроках вивчення нових знань;
- тренінг діалогічного спілкування на уроках закріплення та повторення нового матеріалу;
- тренінг діалогічного спілкування на уроках контролю та корекції нових знань.

Кожна частина тренінгу містила у собі різні комунікативно-рольові ситуації, ситуації-діалоги, при використанні яких увага вчителя акцентувалася на

психологічних та комунікативних механізмах, які забезпечували самовираження, самореалізацію кожного учня та активізували його творче ставлення до навчально-пізнавальної діяльності.

Наведемо приклади організації та проведення тренінгу діалогічного спілкування на уроках вивчення нових знань з навчальної теми: **“Painting and art”/“Малювання та мистецтво”**.

Супровідними завданнями його були вдосконалення лексичних, граматичних (Tenses in the Active Voice: Perfect Tenses, Perfect Continuous Tenses, Tenses in the Passive Voice, Sequence of Tenses) та мовленнєвих навичок, активізація інтересу, творчого підходу учнів до навчально-пізнавальної діяльності.

Урок вивчення нових знань починався з того, що вчитель записує на дошці ряд слів, деякі з котрих є власними назвами, які мають безпосереднє відношення до нової теми та дає учням завдання прокоментувати кожне слово (1). Коли учні закінчують пояснення запропонованих слів, вчитель ставить запитання: “До якої сфери знань відносяться всі слова, записані на дошці?”. Учні самі формулюють назву навчальної теми:

1. A water-colour embroidery a self-portrait background candlestick c.monet fresco a.kuindzhi “the trinity” renaissance landscape artist shadow frame masterpiece genre colouring a battle piece ornaments ivory bone

Для правильного виконання даного завдання учні усвідомлюють проблему й самі формулюють навчальну тему, тобто вони розуміють, що їм потрібно детально вивчити тему “Мистецтво”, а також особливості мистецтва у рідній країні та за кордоном.

Проблемний підхід до постановки навчальної теми уроку дозволяє активізувати пізнавальний інтерес учнів: навчальна тема не нав’язується вчителем, вони самі усвідомлюють необхідність її вивчення; між учителем та його учнями встановлювалися довірливі відносини, засновані на взаємній повазі.

2. Подача нових лексичних одиниць. Вправа на вивчення нової лексики шляхом вибору правильної дефініції:

напроти кожного слова – 4 варіанти визначень, один або два з яких є правильними.(2А).

2 (А): - sitter means: a) the person, who likes sitting b) a hen sitting on eggs c) one who poses for a portrait d) the person who is seated

- still life means: a) very quiet and calm life b) a picture of fruit, vegetables and others c) very dull, colourless life d) life in the country
- foreground means: a) the part of picture nearest the viewer b) the part of the picture farthest the viewer c) the first floor of a many-storeyed building d) some ground in front of the house
- canvas means: a) some cloth for sewing dresses b) strong cloth for covering boats and cars c) an oil painting d) the cloth used for covering pictures
- sketch means: a) a brief outline of a book b) a hasty or undetailed drawing c) a brief account of something d) a short funny story та ін.

При виконанні даної вправи учні спочатку самостійно проводять асоціації між певними предметами, потім колективно з учителем обговорюють свої відповіді й приходять до правильного варіанту.

Нестандартна форма подачі нових лексичних одиниць дозволяє учням не тільки ознайомитися з незнайомими словами з теми, що вивчається, а й активізує мислення учнів, креативне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, вчить їх співпраці та співтворчості з учителем та один з одним у навчальному процесі.

3. Вправа «Формування таблиці» проходить в уснописемній формі. Вчитель роздає учням картки, де накреслено таблицю з двома колонками. В першій колонці подані загальні назви та визначення, які стосуються нової навчальної теми. Учні отримують завдання заповнити другу колонку таблиці: дати детальний коментар або пояснення кожної з назв або визначення. Завдання виконується індивідуально, варіанти таблиць зачитуються кожним учнем, а обговорення їхньої правильності проводиться всім класом (3.А).

3.A. «Painting»

Genres of painting	Oil painting, a water-colour, a sketch, a family group, a self-portrait, a landscape, a seascape, a still life, a battle piece, a flower piece, a ceremonial portrait, an intimate portrait etc.
English painters	Constable, Gainsborough, Turner, Reynolds etc.
Ukrainian and Russian painters	A.Kuindzhi, F.Rokotov, I.Levitan, T. Shevchenko, V.Tropinin U.Nikitin etc.
Colouring	Subtle, brilliant colour scheme, low-keyed colour scheme, cool, hot colours, oppressive and harsh colours, delicate and dull colours etc.
Impressionists	C.Monet, Renoir, Degas etc.
Canvases by Leonardo Da Vinci	“The Litta Madonna”, “Benois Madonna”, “Mona Lisa”, “Last supper” etc.
Your impressions of a picture	The picture may be moving, lyrical, romantic, exquisite, dull, crude, obscure, gaudy, cheap, vulgar, depressing, cheerful, chaotic, intelligible etc.

Для правильного виконання даного завдання учні повинні мати додаткові знання культурознавчого характеру - вони повинні знати особливості життя та творчості рідних та закордонних художників, різні напрямки у мистецтві України та інших країнах.

У процесі проведення різних тренінгів, де навчальну інформацію структуровано у формі діалогу, відбувається перенесення акценту з активної діяльності вчителя на активну діяльність учнів. Використання навчального діалогу та діалогічного навчання на уроках іноземної мови підвищує ефективність навчання учнів, розвиває їх інтерес та поважне ставлення до рідної культури й до культури країни мови, що вивчається. Зміст тренінгів, результативність їх правильного виконання стимулюють потребу учнів у практичному використанні іноземної мови в різних сферах діяльності.

Використання навчального діалогу в процесі вивчення іноземної мови позитивно впливає на почуття та емоції учнів, формування їхніх ціннісних орієнтацій, розкриття

гуманістичного й гуманітарного потенціалу особистості кожного учасника навчального діалогу. За допомогою навчального діалогу на уроках іноземної мови створюється ситуацію розвитку особистості учасників діалогічної взаємодії, визначається позицію вчителя у здійсненні особистісно орієнтованої педагогічної діяльності, в якій не тільки він сам, але і його учні виступають у ролі суб'єктів, активних учасників навчального процесу, що позитивно позначається на результатах діалогічного навчання та всього процесу навчання.

Література

1. Библер В.С. Диалог. Сознание. Культура [идея культуры в трудах М.М.Бахтина] // Одиссей: Человек в истории. – М., 1989. – 21-59.
2. Курганов С.Ю., Литовский В.Ф. Учебный диалог как форма обучения // Психология. – К., 1983. – Вып. №22. – 47-53.

Т.В.Карпінська

МУЗИЧНА ФОЛЬКЛОРИСТИКА ЯК СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В статті проаналізована специфіка преподавання музикального фольклору і фольклористики в системі вищого музикального образования України (Академії музики, музикально-педагогічні факультети педагогічних університетів, університети культури і мистецтв). На основі аналізу навчальних планів, програм вищих музикальних закладів показаний педагогічний аспект підготовки музикознавців-фольклористів. Підкреслюється, що музикально-фольклористичне образование прочно заняло соответствующее место в системі музикальної педагогіки, утвердилась специалізація «Музикальний фольклор», котора забезпечується циклом около 20-ти спеціальних дисциплін.

The article analysis the specifics of teaching musical folk-lore and study of folk-lore in the system of higher musical education of Ukraine (the Academies of Music, Music Pedagogical Departments of Teacher's Training Universities, Universities of Culture and Arts). On the basis of the analyses of higher musical establishments curricula and syllabi the pedagogical aspect of

musicologist and specialists in folklore training is revealed. It is emphasized that the musical and study of folk-lore education fixedly occupied a fitting place in the system of musical pedagogics, the speciality "Musical Folk-Lore" firmly established and is provided by the series of twenty special subjects.

Здобуття Україною державної незалежності позитивно вплинуло на всі прояви національного життя. У "Національній доктрині розвитку освіти" (2002) акцентується увага на пріоритети гуманізації й демократизації освіти, потребу зміцнення духовного й інтелектуального потенціалу нації. О.В.Сухомлинська зазначає: "Всі ми є свідками й учасниками значної переорієнтації або ж формування абсолютно нових засад розвитку гуманітарних наук в Україні. Вони були зумовлені кардинальними ідейними, політичними та соціально-економічними трансформаціями, що беруть свій відлік на початку 90-х років" [7,16].

Сьогодні відбувається інтенсивний пошук удосконалення змісту, форм, методів забезпечення фундаментальної освіти, спрямованої на задоволення інтересів суспільства і особистості. Одним з найважливіших напрямів вдосконалення змісту вищої освіти є посилення його професійної спрямованості, зокрема й шляхом збагачення попередніми надбаннями української національної педагогіки. Це повною мірою стосується й змісту вищої музичної освіти, що останніми роками збагачується у напрямі посилення музично-фольклористичної підготовки фахівців. Відповідно набуває актуальності вдосконалення й упровадження в практику вищих навчальних закладів ефективних форм вивчення народної музики та навчання музично-фольклористичних дисциплін, дослідження історії становлення розвитку педагогічних аспектів в галузі музичної фольклористики, історії вітчизняного музично-фольклорного традиційного виховання. Це, у свою чергу, спонукає вчених-педагогів до глибокого вивчення і творчого осмислення позитивного навчально-виховного досвіду минулого, який не лише збагачує сучасну педагогіку новими фактами й теоретичними положеннями, але й робить можливим прогнозування її майбутнього розвитку.

Важливим для розуміння сутності тенденцій розвитку змісту вищої музичної освіти було вивчення їх на загальному тлі історії становлення національної системи освіти й педагогічної думки, що має місце у працях відомих вітчизняних істориків педагогіки (Л.Березівська, Л.Вовк, М.Євтух, Г.Кловак, О.Любар, Д.Федоренко, М.Стельмахович, О.Сухомлинська, М.Ярмаченко та ін.).

Дослідження фольклору з огляду визначення місця його в системі вищої музичної освіти – пріоритетна проблема науки, оскільки спеціальних досліджень музично-фольклористичної підготовки фахівців у системі вищої музичної освіти поки що не створено.

Мета та завдання статті – виявити та обґрунтувати тенденції й особливості становлення музичної фольклористики як фаху та з'ясувати специфіку підготовки випускників-фольклористів у ланці вищої музичної освіти в Україні.

Почнемо з надзвичайно симптоматичних і важливих свідчень часів становлення процесів розвитку музично-фольклористичної освіти в Україні у 1990-х роках – це ще був час так званої “перебудови”. В Україні спрямовуються серйозні зусилля стосовно включення українського музичного фольклору в навчальні плани вищих музичних навчальних закладів та водночас постають питання про відкриття відповідних кафедр. На цей час було завершено створення достатньо необхідної методичної бази вивчення і викладання народної музики (видано навчальні посібники, ряд хрестоматій з народної музики, навчальні програми, створено навчальні плани, розроблено типові та робочі програми з цілого ряду фольклористичних дисциплін). Тим самим було створено умови для розгортання підготовки та випуску фольклористів-музикознавців у колишніх консерваторіях та інститутах культури (так ці заклади називалися до середини 1990-х років).

Сьогодні підготовка кадрів музикантів-фольклористів у академіях музики, інститутах культури та державних університетах має певну специфіку та певні відмінності в навчальних планах та за кваліфікаціями, які надаються випускникам. Тому розглянемо по чергово особливості підготовки фахівців з музичної фольклористики у цих трьох

різновидах навчальних закладів та з'ясуємо притаманні їм особливості навчального процесу, навчальних планів та кваліфікацій.

У Київській та Львівській академіях музики існують кафедри музичної фольклористики, де сформувався певний комплекс фольклористичних предметів, які забезпечують підготовку фахівців-етномузикологів з вищою музичною освітою. Але спеціалізація, яка мала б визначення “Музичний фольклор” (або “Музична фольклористика”, “Етномузикологія” тощо), поки що у консерваторіях не затверджена. Внаслідок цього відбувається підготовка музикантів-фольклористів за такими спеціальностями, спеціалізаціями і кваліфікаціями: спеціальність 7.02.02.05 “Музичне мистецтво”, спеціалізація “Музикознавство”, кваліфікація “Музикознавець, лектор, викладач” (це ті дані, які, поряд з переліком навчальних дисциплін, записуються в “Додаток” до диплома про вищу освіту та в диплом спеціаліста). Музикознавці-фольклористи, таким чином, навчаються за навчальними планами історичних і теоретичних кафедр консерваторій і формально (згідно записів у дипломі) отримують однакові кваліфікації.

Оскільки студенти, майбутні фольклористи, навчаються за планами музикознавчих кафедр, кафедра фольклористики розроблила окрему різноманітну документацію, в якій відображається спеціалізація майбутніх фольклористів. Існує документ – “Навчальні дисципліни по кафедрі музичної фольклористики” [2], який складається з трьох розділів: переліку дисциплін, списку теоретичних знань; переліку практичних навичок. Власне фольклористичні предмети складають такий список: етноінструментознавство, транскрипція, музичний фольклор, музична діалектологія, етнохореологія, фах, музично-етнографічна практика (з I по VIII семестри), основи народного традиційного співу, основи народного інструментального виконавства, практика керівництва фольклорним ансамблем, методика роботи з фольклорним ансамблем, методика опрацювання музичного архіву – усього 12 навчальних дисциплін, які вивчаються у I – VIII семестрах (у IX–X семестрах дипломна робота,

спеціальність по кафедрах теорії та історії музики та ряд інших, не фольклористичних дисциплін).

Своя специфіка у вивченні фольклору притаманна музично-педагогічним факультетам (зараз деякі з них набули статусу інститутів при педагогічних університетах). У цих закладах музичної освіти поки що не існує кафедр фольклористики, викладання фольклору відбувається на кафедрах теорії та історії музики. Ця робота не розрахована на підготовку фольклористів-музикознавців, але спрямована на шкільне музичне виховання, яке включає ознайомлення з народною музикою, фольклором та етнографією.

Тепер перейдемо до аналізу специфіки підготовки музикантів-фольклористів у Київському національному університеті культури і мистецтв та його Миколаївської філії, Харківської академії культури, інституту мистецтв Рівненського гуманітарного університету. Як вище було показано академії музики працюють за власними планами. Так само інститути культури також мають власні навчальні плани, які у свою чергу досить помітно відрізняються від навчальних планів та навчального процесу вище названих закладів освіти.

У Київському національному університеті культури і мистецтв існує кафедра фольклористики, народно-пісенного та інструментального виконавства, на якій відбувається підготовка фольклористів-музикознавців. На відміну від консерваторій, підготовка фольклористів у вищих навчальних закладах культури і мистецтв відбувається за окремим навчальним планом. Спеціальність має ідентичний номер, що і в консерваторіях – 7.02.02.05 “Музичне мистецтво”, але тут помітні відмінності у назві спеціалізації – “Музичний фольклор”, та кваліфікацій: “Викладач, артист ансамблю, керівник фольклорного ансамблю”.

Існують такі профілюючі дисципліни: музична педагогіка, фольклорний ансамбль (пісенний, інструментальний), спеціалізований інструмент (для інструменталістів), методика роботи з фольклорним ансамблем (пісенним, інструментальним), історія народно-музичного виконавства, методика викладання фольклорно-етнографічних дисциплін, транскрипція народної музики, сценічна культура, діалектологія

і лінгвістика, етнохореологія, фольклористика (методологія і методика), музичний фольклор, аналіз народно-музичного твору, етнографія, народне багатоголосся, методика фольклорних експедицій, інструментознавство, постановка голосу. Усього 18 дисциплін, спрямованих на підготовку фольклористів-музикознавців. Це майже удвічі більше, ніж в консерваторіях і втричі більше, ніж на філологічних факультетах університетів при кафедрах фольклористики (словесної). Випускники складають два державних экзамени: фах (або дипломна робота) і методика музичного виховання. Отже, у закладах культури і мистецтв підготовка фольклористів-музикознавців, відбувається в рамках чітко визначеної спеціалізації “Музичний фольклор” та трьох кваліфікацій.

Опрацьовано також “Вимоги державної атестації випускників з фаху “Музичний фольклор”. Згідно вимог до кваліфікації “Фольклорист-музикознавець” випускник має захистити дипломну роботу за матеріалами власних експедиційних записів або з проблем історії чи теорії фольклористики, скласти державний экзамен з керівництва фольклорним ансамблем, подати 40 транскрипцій. За кваліфікацією “Керівник фольклорного ансамблю” випускник готує 4–5 творів для концертного виступу із студентським фольклорним ансамблем, складає методичку роботи з фольклорним ансамблем, подає 20 транскрипцій та реферат. “Викладач фольклорно-етнографічних дисциплін” повинен захистити дипломну роботу або підготувати розширений реферат з фольклористики чи музичної педагогіки з використанням фольклорної тематики та розгорнутою характеристикою матеріалу, скласти экзамен зі співу (або гри) у фольклорному ансамблі та методичку роботи з фольклорним ансамблем.

У підсумку слід зазначити наступне. Вивчення народної музики у вищій школі зараз поставлено на достатній рівень: відбувається підготовка не тільки спеціалістів, але й бакалаврів та магістрів – майбутніх знавців, дослідників та викладачів музичного фольклору. Слабким місцем продовжує залишатися відсутність назви спеціалізації. Це породжує той стан, коли фольклористів-музикознавців доводиться готувати з

перевантаженням навчального тижня та за планами інших кафедр, що, звичайно, не вписується у потреби сучасної національної освіти та культури. При усіх вказаних труднощах рівень роботи кафедр музичного фольклору слід визнати надзвичайно високим – таким, що набагато перевищує можливості кафедр етномузикології західноєвропейських та американських університетів.

Література

1. Іваницький А.І. Українська музична фольклористика (методологія і методика): Навч. посібник. – К.: Заповіт, 1997. – 392 с.
2. Навчальні дисципліни по кафедрі музичної фольклористики. – К.: НМАУ, 2003. – 4 с.
3. Методика викладання фольклористичних дисциплін. Типова програма /Укл. Шевченко В.В. – К.: КНУКіМ, 2003. – 10 с.
4. Мистецтво. Завдання і тести. Ч.1. Посібник-довідник для вступників до вищих навчальних закладів із спеціальності “Музика” /Автор Болгарський А.Г. – К.: Генеза, 1993. – 32 с.
5. Музично-етнографічна практика: Методичні рекомендації для теоретико-композиторського факультета /Укладач Б.Луканюк. – К.: МКНЗМК, 1995. – 31с.
6. Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів: Музична школа – училище – консерваторія /Упоряд. В.Самохвалов. – К.: Муз. Україна, 1983. – 96 с.
7. Сухомлинська О.В. Історично-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: АПН, 2003. – 68 с.

І.П.Антонік

ФІЗІОЛОГО – ГІГІЄНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ СУЧАСНИХ ШКІЛ

Дана социально-гигиеническая оценка некоторых негативных последствий недоработок в области морально-духовного и валеологического воспитания молодежи Кривого Рога. Дальнейшее улучшение качества воспитательной работы требует более полного учета социально-экономических и

политических реалий современных перестроечных процессов в Украине.

This social-hygienik characteristic of the some negative consequense the imperfection in region the moral and valeological training of schoolboys and young people of Krivoy Rog. Future improvement in the qualities of the educational of work requires the more complete calculation of social – economical and political realias of modern reorganization processes in the Ukraine.

В сучасному українському суспільстві гостро проявляються ознаки наявної кризи виховання морально-духовних якостей у дітей, підлітків і молоді. Статистика свідчить, що більше 50% всіх правопорушень, у тому числі кримінального характеру, скоюють саме підлітки та молодь, причому нерідко це пов'язано із зазіханням на здоров'я і навіть життя людей. Про це свідчать також факти поширення в Україні таких антисоціальних явищ, як наркоманія, проституція і, навіть, торгівля людьми [1,3]. Дуже негативною тенденцією сучасної школи є значне поширення серед школярів тютюнопаління, зловживання алкоголю і, навіть, наркотиків. Якщо останнє виявити шляхом простого опитування дуже складно, то відносно паління та вживання алкоголю школярі майже завжди розповідають правдиво, вважаючи це, на жаль, одним із елементів достоїнства.

За даними В.М.Бенюмова із співавт. (1989) навіть серед школярів молодшого віку (1-3 класи) важко знайти дітей, які б не пробували вживати алкоголь, при чому у 80-85% випадків знайомство із спиртним відбувається у сім'ї. Серед школярів 12-15 років приблизно 30% регулярно палять, а пробували це робити 90-95% усіх підлітків [2,12].

Проведені нами у 2004 році анкетні дослідження на базі шкіл №43, 119 та 125 м.Кривого Рогу за участю учнів 10-11 класів(67 хлопців, 85 дівчат) свідчать про те, що за останні п'ятнадцять років в Україні ситуація мало змінилась і, навіть, дещо погіршилась. Із числа всіх опитаних 18% хлопців і приблизно 7% дівчат майже регулярно вживають алкоголь. Водночас з цим 32% хлопців і 20% дівчат регулярно палять. Серед причин, які сприяли виникненню у дітей бажання вживати алкоголь і тютюн, 27% школярів назвали «приклад

сім'ї), 42% вказали на «модність» цих атрибутів суспільства, запозичену із джерел інформації (телевізора, радіо, наочної реклами), 18% стали палити і вживати алкоголь у знак солідарності зі своїми друзями (результат так званого «вуличного» виховання), а 13% вбачають в цьому шлях заповнити вільний час, довести всім свою дорослість, незалежність і «свободу» вчинків.

Прикро відмітити, що приблизно 20% опитаних дітей не знають про шкідливість тютюнопаління, а 6-10% не бачать шкідливості від вживання алкоголю і навіть наркотиків. Низький рівень гігієнічних знань та валеологічного виховання здорового способу життя, відсутність прагнення до самовдосконалення та відповідальності за майбутнє серед сучасних школярів приводить до того, що лише 10% обстежених нами учнів регулярно займаються спортом, а при стоматоскопічному спостереженні у 50% дітей виявлені ознаки сколіотичної осанки, а у 60% хлопців у віці 14-16 років констатується сплющення стоп ніг.

За даними І.В.Звездіної із співавт. (1999) в цілому по Україні за 1988-1998 роки серед дітей 12-16 років на 19% зросла кількість випадків функціональних розладів у стані тих чи інших систем організму [3,56] і ця тенденція продовжує зростати. Має місце значне зниження якості здоров'я дітей різних вікових груп.

Як свідчить О.О.Єжова із співавт. (2000) по стану на 2000 рік лише 10% сучасних школярів можуть вважатись практично здоровими, тоді як 50% мають морфофункціональні відхилення розвитку, а 40% страждають на хронічні захворювання, в тому числі нервової, серцево-судинної або дихальної систем, систем травлення і виділення, ендокринної або статевої системи [4,42].

Безумовно, що стан здоров'я дітей залежить від багатьох чинників і не малу роль в цьому відіграють забрудненість навколишнього середовища, низький рівень гігієнічної освіти, соціально-економічні негаразди, неякісне харчування через матеріальну скруту багатьох сімей та інше. Разом з цим в Україні за останні 10-12 років виникли і загрозливо поширюються (саме серед дітей і молоді), такі

хвороби, які перш за все пов'язані з кризою морально-духовного виховання, в тому числі статевого виховання, виховання здорового способу життя.

Відомо, що статеве виховання не повинно бути ізольованим від загального виховання і як справедливо підкреслював свого часу А.С.Макаренко, «статево виховання є одним із самих важких педагогічних питань це виховання повинно полягати в тому, щоб привити дітям правильне розуміння любові, тобто великого і глибокого відчуття, прикрашеного єдністю життя, бажань і надій» [5,341].

Одним із наслідків недостатнього статевого виховання сучасної молоді є зростання серед них захворювань на інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), особливо сифілісом, мікоплазмозом, трихомоніазом, вірусними та грибковими ураженнями [6,4]. Несприятлива епідеміологічна ситуація у відношенні до ІПСШ обумовила також стрімке розповсюдження в Україні (в тому числі в Дніпропетровській області і особливо в місті Кривому Розі) вірусного синдрому набутого імунodefіциту (СНІДу). Тільки у Кривому Розі за 2004 рік офіційно зареєстровано 734 нових випадків захворювань на СНІД. Україна, починаючи з 1996 року, за темпами розповсюдження СНІДу обігнала всі держави Європи, а за кількістю хворих зайняла третє, мало почесне місце у світі [7,91].

Проведений нами аналіз даних Криворізького шкіряно-венеричного диспансеру за 1999 – 2003 роки свідчить, що за цей період було зареєстровано 1136 випадків первинного захворювання підлітків венеричними захворюваннями, тобто такими що передаються статевим шляхом. Серед хворих у 2,1 рази більше дівчат ніж хлопців. У складі хворих на венеричні хвороби, як хлопців так і дівчат, 10-12 % були підлітки у віці 15 років; 30-32% у віці 16 років; 56-58 % - молодь у віці 17 років. Найбільш поширеними формами венеричних хвороб серед підлітків і молоді у 2003 році стали трихомоніаз, сифіліс та гонорея, причому спостерігається певна тенденція “омолодження” цих захворювань, що свідчить про більш ранній початок невпорядкованих статевих стосунків серед сучасних підлітків. Аналіз залежності захворювань ІПСШ від соціального

положення підлітків (від місця навчання, виду діяльності і таке інше) свідчить, що 52 % хворих у 2003 році були учнями професійно-технічних училищ (СПТУ), 32,8 % - учнями середніх шкіл, 2 % студентами ВУЗів і 13,2 % працююча молодь. Таким чином, та молодь, що вчиться, хворіє венеричними хворобами значно частіше, ніж та, що працює і це яскраво свідчить про значні недоліки виховної роботи, в тому числі на рівні навчальних закладів, особливо шкіл і професійно-технічних училищ.

На підставі матеріалів статті зроблено висновки, що сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується багатьма кризисними явищами, в тому числі і в соціальній сфері життя. В результаті послаблення виховної ролі сім'ї та школи серед дітей і молоді України набули поширення антисоціальні та низько моральні елементи психології та поведінки, що представляє певну загрозу (перш за все здоров'ю) не тільки окремим суб'єктам суспільства, а для всієї національної безпеки держави. Пошук нових форм та ідеалів виховної роботи, які б в більшій мірі враховували реалії часу, є найактуальнішою проблемою сучасної педагогіки, шкільної гігієни та валеології. Важливим є також вирішення питань зменшення негативного рекламно-інформаційного тиску на психологію, моральний та духовний стан дітей і молоді України.

Література

1. Державна національна програма „Освіта”. Україна ХХІ ст.- К.; Райдуга, 1994.-86с.
2. Бенюмов В. М., Костенко О. Р., Флоренсова К. М. Вред алкоголя, никотина и наркотиков. – К.; Радянська школа, 1989. – 25с.
3. Звездина И. В., Ильин А.Г.,Эльянов М.М.Здоровье детей Украины. // Материал 4-го международного конгресса: Эколого- социальные вопросы защиты и охраны здоровья молодого поколения на пути в ХХІ век. – К.: СПб, 1968. – С. 56-57.
4. Єжова О.О., Басанець Л. М., Іванова О. І. Фізичний розвиток дітей та підлітків різних промислових місць

- України // Довкілля і здоров'я. – К.: Здоров'я.-2000, №3. – С. 42-43.
5. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей. – Соч. в 7 томах. – М.: АПН РСФСР, 1960, т. 4. – 567 с.
  6. Козмок В.М., Хлуженький Б.Г. Основные аспекты организационной работы по предотвращению распространению венерических болезней в Украине // Дерматология, венерология, косметология. – К.: Здоров'я, 2001, №1. – С. 14-15.
  7. Бюллетень всемирной организации здравоохранения. – 2003. – 38с.

Р.В.Лашко

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ "БІОФІЗИКА" ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧОГО ФАКУЛЬТЕТУ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Присоединение Украины к Болонскому процессу требует реформирования всего высшего образования и перделки учебной программы по "Биофизике" в соответствии с европейскими стандартами. Использование кредитно-модульной системы позволяет студенту и преподавателю контролировать накопление баллов на протяжении всего периода изучения предмета, сосредотачивать свои усилия в достижении конечного результата.

The Ukraine joining the Bologna process requires the reformation of higher education and development of the syllabus on "Biophysics" in accordance with European Standards. The implementation of the Credit and Accumulation System enables both a student and a teacher to check the grade accumulation during the studying of the subject and be concentrated on the achievements of target results.

Приєднання України до умов Болонського процесу вимагає реформування усієї вищої освіти та переробки навчальних програм у відповідності до європейських стандартів. Болонський процес передбачає і заохочує міжвузівський та міждержавний обмін студентами і викладачами з метою удосконалення освіти та переймання педагогічного досвіду. Це

вимагає приведення назв навчальних дисциплін, до тих які прийняті у Європі та створення стандартизованої об'єктивної рейтингової системи оцінювання знань студентів. Потрібно також суттєво реформувати самостійну роботу студентів у міжсесійний період, надати їм можливість користуватись глобальними інформаційними системами, налагодити навчально-методичне забезпечення (підручники, посібники, методичні вказівки) на електронних носіях тощо.

У відповідності до вищесказаного навчальна дисципліна "Біофізика та фізичні методи аналізу" була нещодавно перейменована на "Біофізику", бо саме ця назва використовується у більшості європейських університетів при вивченні фізичних основ діяльності біологічних систем.

Згідно прийнятої моделі організації навчального процесу - кредитно-модульної системи - колектив авторів кафедри фізіології та кафедри фізики Криворізького державного педагогічного університету, які працюють над складанням програми навчальної дисципліни "Біофізика", пропонують поділ усього курсу на такі два модулі:

1. Біомеханіка та біоенергетика. Властивості рідин та твердих тіл. Електромагнетизм.

2. Молекулярна біофізика, біомембранологія. Оптика, атомна фізика та квантова механіка в біології.

Кожен з цих модулів, у свою чергу, поділяється на 8 змістових модулів, загальна кількість яких складає 16.

Далі ми пропонуємо як приклад заліковий кредит 1.

Заліковий кредит 1

Лекції

Змістовий модуль 1. Біомеханіка. Конкретна мета:

- проаналізувати пружні та теплові властивості твердих тіл;
- проаналізувати механіку скорочення м'язів.

Тема 1. Коливальні та хвильові процеси.

Тема 2. Фізичні властивості твердих тіл.

Тема 3. Біофізика м'язового скорочення.

Змістовий модуль 2. Математична біофізика.

Конкретна мета: вміти застосовувати математичні методи для аналізу біологічних та хімічних процесів, складати диференційні рівняння, які описують ці процеси.

Тема 4. Моделювання біологічних та хімічних процесів.

Змістовий модуль 3. Молекулярна фізика та класична термодинаміка.

Конкретна мета: засвоєння основ молекулярно-кінетичної теорії та термодинаміки, процесів, які лежать в основі хімічних та біохімічних процесів.

Тема 5. Молекулярно-кінетична теорія.

Тема 6. Перший закон термодинаміки.

Тема 7. Другий та третій закон термодинаміки.

Змістовий модуль 4. Явища переносу. Термодинаміка біологічних процесів.

Конкретна мета:

- проаналізувати явища переносу у біологічних системах;
- засвоїти поняття нерівноважної термодинаміки;
- пояснювати фазові переходи в живих системах.

Тема 8. Явища переносу.

Тема 9. Термодинаміка біологічних процесів.

Тема 10. Фазові переходи.

Змістовий модуль 5. Властивості рідин. Біофізика системи кровообігу.

Конкретна мета: засвоїти закони гідростатики та гідродинаміки та вміти їх застосовувати при дослідженні властивостей крові та кровообігу.

Тема 11. Фізичні властивості рідин.

Тема 12. Кров та закони кровообігу.

Змістовий модуль 6. Молекулярна біофізика.

Конкретна мета: проаналізувати структуру, властивості та функції біологічних макромолекул.

Тема 13. Біофізика макромолекул.

Змістовий модуль 7. Біологічні мембрани та транспорт речовин крізь них.

Конкретна мета:

- проаналізувати структуру та функції біологічних мембран.
- проаналізувати процеси транспорту крізь біологічні мембрани.

Тема 14. Будова і властивості біологічних мембран.

Тема 15. Транспорт речовини крізь біологічні мембрани.

Змістовий модуль 8. Електромагнетизм. Біофізика нервового імпульсу.

Конкретна мета: засвоїти фізичні основи генерації та розповсюдження нервового імпульсу.

Тема 16. Електромагнетизм.

Тема 17. Біофізика нервового імпульсу.

Прогнозується лекційна контрольна модульна робота як підсумок залікового кредиту 1.

Аналогічно прогнозується 17 тем практичних занять, які завершуються практичною контрольною-модульною роботою.

Кожен змістовий модуль відповідає двом лекційним академічним годинам та чотирьом практичним. Частина матеріалу з кожного змістового модулю виноситься на самостійне вивчення під контролем викладача.

Контроль завдань студентів планується здійснювати у два етапи:

- поточний контроль протягом аудиторних занять (практичних та лабораторних);
- підсумковий модульний контроль під час контрольних заходів, який проходить у два етапи - практичний (вирішення задач) та теоретичний (тестова форма).

Протягом поточного контролю студент отримує на кожному занятті від нуля до 7 балів ECTS. Під час практичного підсумкового модульного контролю студент отримує від 0 до 12 балів ECTS, а під час теоретичного - від 0 до 10 балів ECTS. Протягом навчального терміну студент має право отримати додаткові від 1 до 40 балів за виконання науково-дослідницької роботи, за участь у студентській науковій конференції. У той же час розглядається питання про нарахування штрафних балів за пропущені з неповажних причин заняття, невиконані та незахищені у відведений термін лабораторні роботи, повторне складання підсумкової модульної роботи. На думку авторів, це питання залишається дискусійним. Використання кредитно-модульної системи дозволяє, таким чином, викладачу та студенту контролювати накопичення балів протягом певного періоду навчання та скеровувати свої зусилля на досягнення кінцевого результату. Рейтингова система сприяє формуванню свідомого і більш активного ставлення до навчання.

Студентів природничого факультету необхідно ознайомити з біофізичними основами методів функціональної діагностики серцево-судинної системи людини та новітніми тенденціями розвитку сучасної медичної апаратури.

Майбутні фахівці-біологи повині мати досить чітке уявлення щодо сучасних методів діагностики серцево-судинної системи людини і технічних приладів, які при цьому використовуються. Прилади функціональної діагностики серцево-судинної системи є невід'ємною складовою сучасного комплексного медичного обстеження людини. Швидкі темпи розвитку технічних засобів, реалізації цих приладів у напрямку спрощення їх експлуатації, зменшення їх розмірів і спрощення аналізу результатів вимірювання, обумовлюють впровадження електрокардіографів, тонометрів, ЕКГ-моніторів у повсякденну клінічну практику і навіть у побутове використання. Усвідомлення фізичних основ функціональних методів обстеження людини, принципів роботи відповідних технічних засобів, методик обробки діагностичної інформації нададуть змогу вільно орієнтуватися у сучасних діагностичних комплексах, вірно інтерпретувати одержані результати з позицій біофізики.

Кінець ХХ і початок ХХІ сторіччя ознаменувалися бурхливим розвитком новітніх приладів функціональної діагностики серцево-судинної системи людини. Кардіологічна діагностична апаратура вийшла на новий технічний та інформаційний рівень. В останні роки біологи пропонують проводити моніторинг пульсацій і параметрів тиску під час лікування хворих з артеріальною гіпертензією, ішемічною хворобою серця, аритміями, а також у період ремісії та навіть, проводити постійний нагляд за тиском пацієнта поза межами лікарні. Крім того, особлива увага приділяється одночасному моніторингу електрокардіограми та параметрів артеріального тиску, для чого використовується новітні прилади, які поєднують у собі електрокардіографи й тонометри, і мають функцію аналізу варіабельності серцевого ритму.

Доскональні зміни відбулися в технічній реалізації медичних приладів дослідження гемодинаміки. Широке поширення новітніх інформаційних і комп'ютерних технологій у

всіх галузях змінило методи обробки біологічної інформації. Це дозволяє застосовувати надбання теоретичних основ біофізики в широке коло біологічних досліджень.

Література

1. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. - 2004. - № 1. - С. 5-9.
2. Антонов В.Ф. Биофизика // Владос. - 2003 - 287 с.
3. Тиманюк В.А., Животова Е.Н. Биофизика // Професіонал. - 2004 - 702 с.
4. Якименко Ю. Кредитно-модульна система, як важлива складова інтеграції вищої освіти України до загальноєвропейського освітнього простору // Вища школа. - 2004. - № 1. - С. 50 - 63.

Г.Б.Штельмах

УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ СЕРЕДНЬОЇ І ВИЩОЇ ШКОЛИ

Стаття посвячена проблеме повышения профессионализма педагогических кадров, где особое внимание уделено личности учителя, учёту его потенциальных возможностей и способностей. В статье представлены условия усовершенствования профессионализма учителей.

The article is devoted to the issue of improving the professional skills of the pedagogical staff, where a person and it's (his or her) own potential is of particular importance. The conditions of improvement are presented in the article.

Подальші соціально-економічні й політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство неможливі без покращення діяльності методичної служби середньої і вищої школи, спрямованої на забезпечення мобільності, конкурентноспроможності педагогічних кадрів.

Нові підходи до організації діяльності методичної служби школи продиктовані потребою суспільства в підвищенні рівня професіоналізму вчителів – початківців, в формуванні